

УДК 94 (327.7:477)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-4>

Мелещенко Т.В.

<https://orcid.org/0000-0002-1562-2932>

УКРАЇНА-НАТО: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПАРТНЕРСТВА

Стаття містить огляд еволюції відносин Україна-НАТО від початку незалежності нашої держави до сьогодні. Авторка зробила спробу визначити та охарактеризувати основні періоди формування відносин Україна-НАТО, означити ключові проблеми розвитку партнерства. Констатується, що на початку незалежності, Україна обрала нейтральний та позаблоковий статус, а далі задекларувала багатовекторність як основу зовнішньої безпекової політики, що була історично обумовленою необхідністю у перехідний період. Водночас Україна залишалася в полі інтересів Росії, яка прагнула відновити свої позиції на пострадянському просторі, а тому не мала можливості повноцінно інтегруватися до євроатлантичних структур.

Через складне геополітичне становище Україна була змушена маневрувати між Сходом і Заходом щоб утвердитися в міжнародному полі та зайняти своє місце в європейській архітектурі безпеки. В 1990-і рр. відносини Україна-НАТО розвивалися досить жваво, але не достатньо для того, щоб Україна стала членом НАТО. Однак, Україна спромоглася здобути статус особливого партнера, що у подальшому сприяло поглибленню двосторонніх відносин.

У 2000-х рр. спочатку відбулася активізація відносин Україна-НАТО, а з приходом до влади В. Януковича Євроатлантичну інтеграцію України було призупинено. Ситуація змінилася після Революції Гідності, коли до влади прийшли демократичні проєвропейські сили. Подальша політика спрямована на поглиблення відносин України з Альянсом. Україна остаточно визначилася зі своїм курсом, однак для успішної інтеграції потрібно виконати необхідні умови. Також зі свого боку НАТО має проводити більш цілеспрямовану політику не зважаючи на Росію, яка не є такою сильною, як створила про себе образ шляхом пропаганди. Україна отримує беззаперечну підтримку Альянсу, але, на жаль, цього не достатньо для припинення війни та відновлення територіальної цілісності. Вступ України до НАТО гарантував би з одного боку безпеку України, а з іншого укріпив цінності Альянсу. Тому НАТО потрібно більше рішучості у приєднанні України до Альянсу.

Ключові слова: Україна, НАТО, безпека, оборона, політика, стратегічне партнерство, євроатлантична інтеграція.

Кінець ХХ ст. ознаменувався кардинальними змінами у сфері міжнародних відносин. Найбільш знаковим явищем стала зміна біполярного світу на багатополосний. Розпад СРСР, як одного з центрів сили, сприяв процесам суспільно-політичної трансформації на європейському континенті. Переважна більшість країн, що тривалий час перебувала під комуністичним впливом, обрала орієнтиром розвитку демократизацію суспільства, ринкову економіку та євроатлантичну інтеграцію. Внутрішньополітичний вектор країн, що звільнилися від радянського впливу, спрямовувався на подолання економічної відсталості, формування ціннісних орієнтирів, утвердження демократії, забезпечення прав і свобод людини та розвиток громадянського суспільства.

Не менш важливим став зовнішньополітичний вектор. Відбувалася переорієнтація і відхід від того центру сили, який раніше був представлений комуністичним блоком. Посткомуністичні країни включилися у процес глобалізації, що передбачав сповідування європейських цінностей й включав безпековий компонент, що базувався на співробітництві у військовій сфері та прагненні до вступу в НАТО.

Сама ж Організація Північноатлантичного договору перейшла до політичної та військової трансформації своїх структур з метою адаптувати Альянс до нової ситуації в сфері безпеки. Ці наміри були зафіксовані у «Лондонській декларації про трансформований Північноатлантичний альянс» схваленій у липні 1990 р. [1]. І вже через рік у 1991 р. на Римському саміті НАТО представила Стратегічну концепцію із баченням загальних підходів до безпеки на основі діалогу, співпраці та збереження потенціалу колективної оборони. Передбачалися радикальні зміни в збройних силах НАТО, зокрема їх значне скорочення, посилення мобільності, гнучкості та спроможності адаптуватись до різних непередбачуваних ситуацій, розширення використання багатонаціональних формувань та адаптація оборонного планування Альянсу. [2]. Ще одним документом, який визначав майбутні завдання і політику НАТО щодо загальної інституційної структури майбутньої європейської безпеки стала «Декларація про мир і співробітництво» [3]. Альянс прагнув поширення свого впливу, налагодження діалогу та співробітництва, встановлення широких контактів та партнерських відносин з метою здійснення колективної оборони, посилення стабільності та безпеки в Європі.

У цей історичний період у надзвичайно складній ситуації опинилася Україна, яка здобувши незалежність мала визначитися як будувати свої відносини і з країнами колишнього СРСР і з європейськими державами. Це питання ускладнювалося тим, що Москва постійно тримала Україну в полі своїх інтересів, прагнула відродження імперського союзу та сприймала рух України до євроатлантичного партнерства як особисту загрозу. Така позиція російської держави вплинула на визначення та розвиток зовнішньої політики України, особливо щодо євроатлантичної інтеграції, що мало свої наслідки і в майбутньому.

То ж метою дослідження є аналіз історичної ретроспективи взаємовідносин України – НАТО, виокремлення помилок, які були допущені в процесі формування зовнішньої політики, розкриття сучасного становища взаємин та визначення перспектив євроатлантичної інтеграції України.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною. Питання інтеграції України до НАТО та її місця у формуванні європейської системи безпеки є об'єктом наукових інтересів багатьох дослідників. Серед імен науковців можна виокремити такі Л. Алексієвець, М. Алексієвець [4], В. Горбулін [5], Б. Гуменюк [6], А. Кудряченко [7], О. Палій [8], Г. Перепелиця [9], І. Тодоров [10], С. Троян [11] та інші.

Україна пройшла шлях від позаблоковості й багатовекторності у зовнішній політиці до чіткого курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. На початку свого незалежного функціонування було важко позбутися російського впливу, тому основним напрямком стратегічного партнерства залишалося партнерство з Російською Федерацією. Росія не могла допустити, щоб сусідня держава інтегрувалася до НАТО і в неї був би спільний кордон з країною НАТО. Таке партнерство призвело до того, що Україна мала шукати можливі шляхи співпраці з НАТО, але щоб зберегти свою цілісність і незалежність змушена була маневрувати між Сходом і Заходом. Тому можна вважати, що позаблоковість та багатовекторність зовнішньої політики України на початку незалежності була необхідною.

Окреслену позицію підтримує й історик О. Палій, який зазначає, що Росія завдяки організації різноманітних інтеграційних ініціатив, намагається утвердити себе в якості інтеграційного центру на пострадянському просторі, і їй дуже важливо втягнути в це Україну – найбільшу територіально державу Європи яка має ключове стратегічне розташування стосовно одразу до кількох регіонів (Чорноморського, Північнокавказького, Центральноєвропейського, Балканського). І ще крім того, Росія усвідомлює, що без України вона втрачає статус євразійської імперії, тому такими настирливими були прагнення включити її до СНД [8, с. 74-75].

Ще один сучасний дослідник С. Троян, визначає, що Москва намагалася розглядати весь пострадянський простір як зону «легітимних», життєво важливих своїх інтересів. Але Україна і Росія мали діаметрально протилежні погляди на СНД. Україна вбачала у Співдружності організацію у якій Україна перебуватиме лише до часу подальшої інтеграції з Об'єднаною Європою. Тобто СНД виступає як механізм «цивілізованого розлучення» республік колишнього СРСР. А Росія, розглядала СНД як проміжну форму відновлення колишньої імперської державності [11, с. 26].

Однак Україна шукала шляхи гарантування безпеки і зайняла обережну позицію входження у майбутньому в європейську систему колективної безпеки. І хоча з 1992 р. почалися активні контакти з НАТО, у Воєнній доктрині України, від 19 жовтня 1993 р., було зафіксовано статус позаблоковості. Йшлося про наступне: «Україна виступає за створення всеохоплюючих систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і вважає участь у них важливим компонентом своєї національної безпеки. Дотримуючись позаблокового статусу, Україна сприяє створенню надійних міжнародних механізмів та загальноєвропейської структури безпеки на двосторонньому, регіональному і глобальному рівнях з метою зміцнення довір'я і партнерства на основі принципів взаєморозуміння і відкритості у воєнно-політичній діяльності» [12].

Україну для НАТО і НАТО для України відкрив сьомий Генеральний секретар НАТО, німецький політик, дипломат та військовий М. Вернер, який 22-23 лютого 1992 р. прибув з першим візитом до Києва. Він офіційно запросив

Україну до участі в РПАС (Рада північноатлантичної співпраці) і вже 10 березня 1992 р. вона стала її членом, а 8 липня 1992 р. Президент України Л. Кравчук здійснив візит до штаб-квартири Альянсу в Брюсселі [13]. Важливим кроком у розвитку відносин між Україною і НАТО стало відкриття у вересні 1992 р. Посольства України в Брюсселі, яке стало контактною платформою між Україною та НАТО. Відправною точкою, коли Україна спробувала більш сміливо окреслити вектори зовнішньополітичного спрямування стало визначення статусу України Постановою Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р. [14].

Цей документ задекларував, що Україна виступає за створення всеохоплюючих міжнародних систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і вважає участь у них базовим компонентом своєї національної безпеки. Ми заявили, що маємо розвивати широке співробітництво з іншими державами, зокрема сусідніми, та міжнародними організаціями, включаючи військово-політичні задля побудови ефективних механізмів європейської регіональної та глобальної безпеки.

Україна у цій же постанові задокументувала, що «з огляду на кардинальні зміни, які відбулися після розпаду СРСР і які визначили сучасне геополітичне становище України, проголошений нею свого часу намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою її повномасштабної участі у загальноєвропейській структурі безпеки». Свою військову доктрину Україна визначила як оборонну, яка передбачає налагодження військово-політичного співробітництва з іншими, насамперед, сусідніми державами та міжнародними організаціями, зокрема НАТО» [14].

У цитованому документі простежується еволюція підходу України до співпраці з НАТО. Але була б хибною думка, що цей документ чітко визначав орієнтацію нашої держави на вступ до НАТО. Тут, радше, можна говорити про загальну європейську архітектуру безпеки. Але Україна, займаючи обережну позицію, заявила про можливість у разі необхідності та зміни умов поглиблювати співпрацю у безпековій сфері з різними блоками. Враховуючи тогочасну геополітичну ситуацію, українська влада розуміла, що суб'єктність держави на міжнародній арені, залежить від того як і до яких інтеграційних процесів Україна буде залучена. В цих умовах потрібно було вибудовувати свій індивідуальний шлях таким чином, щоб не призвести до ескалації відносин з Росією та зберегти цілісність держави.

Ще одним важливим кроком для України стало приєднання до програми Партнерства заради миру (ПЗМ). 8 лютого 1994 р. підписано рамковий документ, який проголошував, що: «Це Партнерство започатковується як вираз спільної переконаності у тому, що стабільність і безпека в Євро-Атлантичному регіоні може бути досягнута лише шляхом співробітництва і спільних дій.

Захист та підтримка основних прав і свобод людини, забезпечення свободи, справедливості й миру шляхом демократії є загальними цінностями, які мають основоположне значення для Партнерства» [15].

Цей документ мав на меті дещо ширший контекст ніж збереження миру, було задекларовано захист демократичних цінностей та прав людини. Як влучно сказав тогочасний міністр закордонних справ А. Зленко, схваливши програму ПЗМ, Україна підтвердила свої фундаментальні політичні пріоритети та вибір на користь повернення в Європу, від якої вона була штучно відмежована [16, с. 60]. Формально процедура приєднання України до програми ПЗМ завершилась ухваленням Індивідуальної програми партнерства між Україною і НАТО 14 вересня 1995 р., через півтора року після підписання Рамкового документа ПЗМ. Приєднання до програми ПЗМ зумовило пріоритетність інтеграції до євроатлантичних структур. І тут мова йшла не лише про безпеку, а й про співпрацю в економічній та політичній сферах.

Що стосується самого Альянсу, то Брюссельський саміт 1994 р. та ПЗМ започаткували трансформацію НАТО та створили передумови для його подальшого розширення. Початком процесу розширення став Мадридський саміт, який відбувся у липні 1997 р., у результаті якого Польща, Чехія та Угорщина пізніше стали членами НАТО. Україна в результаті Мадридського саміту в липні 1997 р. підписала з Організацією північноатлантичного договору «Хартію про особливе партнерство». Хартія зафіксувала політичні зобов'язання сторін на найвищому рівні і визначила необхідність «розширити та посилити своє співробітництво та розвивати особливе та ефективне партнерство, яке сприятиме забезпеченню більшої стабільності та спільних демократичних цінностей в Центральній-Східній Європі» [17]. Таким чином Україні було офіційно відведено, хоча й переважно пасивну, але окрему роль у системі європейської безпеки.

Хартія про особливе партнерство відіграла для України позитивну роль. Вона сприяла військовій реформі, передбачала постійно діючий механізм консультацій, політичну підтримку, економічну та військову допомогу. Україна стала невід'ємною частиною субрегіону Центрально-Східної Європи. Однак Хартія мала і слабкі місця. Найчастіше експерти висловлювали такі зауваження: ініціатива в тлумаченні змісту хартії належала керівництву Альянсу; набуття Україною статусу партнера НАТО не відкривало прямого шляху до системи колективної оборони Альянсу [18, с. 10].

Попри певні вади, підписання Хартії засвідчило принципову позицію НАТО щодо підтримки суверенітету України, її незалежності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, демократичного розвитку та економічного процвітання як ключових факторів стабільності і безпеки в Євроатлантичному регіоні, визнання України невід'ємною складовою частиною ЦСЄ, підтримки курсу України на інтеграцію до європейських і євроатлантичних структур [16, с. 60].

Отже, Мадридська Хартія стала певним рамковим документом, який визначив напрями та шляхи практичної співпраці. У цей період відбулося офіційне закріплення партнерства Україна-НАТО, яке сприяло просуванню вперед на шляху формування власне європейської системи безпеки і оборони.

Вдосконаленню співпраці Альянсу з країнами партнерами сприяла Рада Євро-атлантичного партнерства (РЄАП) заснована у травні 1997 р. Вона забезпечувала загальні рамки для проведення консультацій з політичних питань і проблем безпеки та вдосконалення співпраці у Партнерстві заради миру. У грудні 1997 р. РЄАП прийняла План дій на 1998-2000 рр. У відповідь на бажання своїх членів розвивати більш дійове і практичне партнерство між собою.

Якщо оцінювати відносини Україна-НАТО у 1990-х рр., то у 1990-1994 рр. Україна зробила кроки до міжнародної суб'єктності заявивши про незалежність та підкріпивши її документами та дипломатичними стосунками. Наступні роки – 1994-1997 ознаменувалися укладенням низки угод про партнерство та співробітництво з НАТО. Період 1998-2000 рр. позначився продовженням політики багатовекторності.

На розвиток відносин Україна-НАТО свій відбиток наклала пропаганда та міфотворчість створювана і нав'язувана північним сусідом та прихильниками «руського мира» в Україні. Образ НАТО змальовувався як негативний, загарбницький, руйнівний [19]. І до нині позицією Росії залишається неприйнятність кордону з країною НАТО, заяви про спільність народів та територіальні претензії. Зокрема такий погляд викладено у відносно нещодавній антинауковій та антиісторичній пропагандистській статті В. Путіна «Об историческом единстве русских и украинцев» [20]. Таким чином В. Путін озвучив імперські зазіхання та продемонстрував зневагу до суверенітету незалежної держави.

Повертаючись до ідеї дотримання Україною статусу нейтралітету і позаблоковості у 1990-х рр. то вона була зумовлена боротьбою одних політиків проти розширення впливу Заходу і НАТО, інших – проти розширення впливу Росії і перебування на території України російських військ; намаганням невизначеним становищем України підвищити до неї інтерес великих держав і міжнародних організацій; невідповідністю суспільства до однозначного геополітичного вибору; небажання українського керівництва шкодити своїм відносинам з однією із сторін.

Питання євроатлантичного вектора розвитку України у 1990-і рр. мало здебільшого декларативний характер. Хоча Україна і мала досягнення у рамках співпраці з НАТО, але вони були не достатні. Україна не спромоглася до кінця визначити свої пріоритети у зовнішній політиці та активно просунути до набуття повноправного членства у Північноатлантичному альянсі. Однак вона заклала підвалини для майбутньої співпраці.

Нова активізація відносин Україна-НАТО відбулася на початку 2000-х рр. З одного боку цьому факту сприяло чергове розширення НАТО у 2004 р. за рахунок країн Центрально-Східної Європи, а з іншого – зміна політичної влади в Україні. Президент В. Ющенко взяв курс на зближення з НАТО, так як розумів, що членство в Альянсі забезпечило б Україні збереження державного суверенітету, територіальної цілісності та національної ідентичності, а також поглибило б демократичні процеси. У результаті в 2005 р. Україну запросили до Інтенсифікованого діалогу щодо набуття членства [9]. Важливим кроком було видання В. Ющенком указу, який передбачав створення Міжвідомчої комісії з підготовки України до вступу в НАТО [21]. У такий спосіб Україна задекларувала готовність інтегруватися до Альянсу та долучитися до ПДЧ. Однак В. Ющенку не вдалося здійснити обраний курс, зокрема через суспільні настрої переважної більшості населення, які не були позитивними, а більшість не підтримувала вступу до НАТО.

Євроатлантичну інтеграцію було призупинено у зв'язку з політикою уряду, який очолив В. Янукович у 2006 р. і який повернув курс на зближення з Росією. Під час свого візиту до Брюсселю у 2006 р. він відмовився від приєднання до Плану дій щодо набуття Україною членства в НАТО. У свою чергу Росія вдалася до погроз у разі прагнення України вступити до НАТО. Зокрема міністр оборони Росії С. Іванов, під час візиту до Києва у грудні 2006 р., озвучив, що вступ України до НАТО матиме «негативні наслідки» для її відносин з Росією [9]. Росія бачила Україну чи то у Митному союзі чи Євразійському економічному союзі, який вона намагалася створити. У подальшому для України це матиме негативні наслідки, вона втратила можливість отримати гарантії незалежності. Закріпивши позаблоковий статус і розвернувши політику в бік Москви, В. Янукович, вже за часи свого президенства, остаточно підважив українську безпеку. Саме він підписав з російським Президентом Д. Медведєвим у 2010 р. Харківську угоду, яка продовжила присутність російських ВМС в Криму до 2042 року в обмін на поставку більш дешевого російського газу [22].

Завдяки агресивній політиці доля В. Януковича відома і закінчилася втечею з країни. Однак, своїми попередніми діями він дав Росії додаткові важелі впливу, що в результаті вилилися в окупацію Криму та війну на Сході. Позаблоковість України призвела до втрати територіальної цілісності внаслідок агресії з боку Росії. Ця ситуація показала безальтернативність євроатлантичного вибору, до якого Україна повернулася після Революції гідності. Президент П. Порошенко взяв курс на інтеграцію до НАТО та ЄС. Верховна рада ухвалила у 2014 р. закон про скасування позаблокового статусу України [23].

Для України модернізація та трансформація відносин з НАТО стала пріоритетною. Відносини спрямувалися в бік стратегічного партнерства на основі подальшої реалізації Хартії про особливе партнерство та декларації про її доповнення і практичної діяльності комісії Україна-НАТО щодо поглиблення

відносин у сфері безпеки та оборони держави відповідно до натовських стандартів, здійснення заходів із підтримки нашої країни у протистоянні російській агресії [4].

У результаті НАТО надало Україні підтримку реформ у галузі безпеки й оборони, що сприяє зміцненню здатності забезпечувати власну оборону. Держави-члени Альянсу засудили незаконну анексію Криму та агресію на Сході України. Було активізовано співпрацю у військово-морській галузі та збільшено присутність НАТО у Чорному морі. З 2016 р. Україна отримує практичну допомогу у рамках Комплексної програми допомоги (КПД). У рамках цієї програми надається підтримка реформування структур безпеки і оборони та розбудови інституцій у цій галузі, що сприяє підвищенню здатності України гарантувати національну безпеку [24].

Наступним кроком до зближення стало ухвалення Верховною Радою України у червні 2017 р. закону в якому членство України в НАТО знову проголошено стратегічним пріоритетом зовнішньої безпекової політики. До Конституції була внесена відповідна поправка, яка набрала чинності у 2019 р.

Сучасна влада декларує пріоритетність вступу до НАТО. Одним з останніх важливих рішень у напрямку втілення курсу інтеграції до НАТО є Указ Президента України № 307/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 р. «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору». Згідно цього документу набуття членства України в НАТО проголошено пріоритетним державним завданням [25].

У червні 2021 р. в Брюсселі відбувся саміт країн-членів НАТО де вони видали Комюніке. У документі окрім гарантій країнам-членам безпеки, свободи та цінностей, йде мова про засудження дій Росії, яка продовжує порушувати цінності та несе загрозу і тому потребує стримування. Україна є однією з перших держав, яка відчуває на собі ці дії та загрози, вона піддається постійним атакам російської гібридної війни. Для того щоб цьому протистояти необхідною є підтримка союзників, зокрема НАТО, яке підтверджує «підтримку територіальної цілісності та суверенітету України в межах їх міжнародно визнаних кордонів. Країни Альянсу закликали Росію вивести війська, які вона розмістила у всіх трьох країнах без її згоди, підкреслили, що засуджують та не визнають незаконну та нелегітимну анексію Криму і його тимчасову окупацію, також припинити порушення прав людини. Вони запевнили у посиленні підтримки України [26].

Ситуація загострилася у лютому 2022 року, коли 24 лютого Росія напала на суверенну демократичну державу у центрі Європи, що стало найбільшою загрозою європейській безпеці. Від того, чи зможе колективний захід забезпечити підтримку України, захистити цінності та стабілізувати існуючий світопорядок значною мірою залежить сучасна архітектура європейської та світової безпеки.

Україна розраховує на підтримку НАТО в умовах війни. І сам Альянс і окремі країни, що є членами НАТО надають можливу підтримку. Звичайно, ми потребуємо потужнішої і оперативнішої підтримки, але маємо також належним чином оцінювати те, що отримали. Бо на жаль, прослідковуються і негативні тенденції. Зокрема, як зазначив дослідник І. Тодоров, у березні-квітні 2022 р. завдяки непродуманим і некомпетентним крокам окремих представників влади в українському суспільстві склалися завищені очікування оцінки спроможностей НАТО. Виникла загроза позитивному сприйняттю НАТО серед українців. У вітчизняних та європейських медіа ширилися наративи про те, що НАТО не може зробити (запровадити заборонену для польотів зону, відправити військові контингенти). Аргументи про те, що Україна не є членом НАТО і тому на неї не може бути поширена дія Північноатлантичного договору, багатьма не сприймалися [10].

Такого роду інформаційні приводи не сприяють подальшій інтеграції та формують неправильну позицію щодо євроатлантичної інтеграції, а також щодо нашого сприйняття на міжнародній арені. Курс на вступ до НАТО має залишатися пріоритетним. І Україна має виконувати певні завдання, щоб відповідати стандартам членів НАТО. Зокрема здійснити реальні зміни у політичній та економічній площині, боротьбі з корупцією, а також трансформація сектору безпеки і оборони у відповідності до цінностей та цілей Заходу, поглибити взаємодію у безпековій та оборонній сфері з сусідніми державами та окремими країнами північної та західної Європи, посилити довіру, відкритість для партнерів оборонно-промислового комплексу для реалізації спільних проектів, запровадити цільові сили та кампанії про цінність України в Альянсі для окремих країн НАТО, у яких поширені скептичні настрої [27].

Альянсом у червні 2022 р. на Мадридському саміті було ухвалено стратегічну концепцію НАТО – 2022 у якій підтверджено прагнення захищати свободи і демократію, сприяти міжнародному миру й безпеці. Серед проблем визначено, що «Загарбницька війна Російської Федерації проти України похитнула мир й значно погіршила наше середовище безпеки. Жорстоке і беззаконне вторгнення Росії, неодноразові порушення нею міжнародного гуманітарного права, її жахаючі військові напади і звірства спричинили невимовні страждання і спустошення. Сильна і незалежна Україна є вкрай важливою для стабільності на євроатлантичному просторі» [28]. Таким чином, враховуючи нові реалії, у Стратегічній концепції НАТО ключовим концептом є спрямування на гарантування колективної оборони на основі підходу «на 360 градусів», що включає стримування і оборону; запобігання і врегулювання криз; а також безпеку шляхом співпраці.

НАТО підтвердило дотримання політики відкритих дверей відповідно до Статті 10 Північноатлантичного договору. «Безпека держав, які претендують на вступ до Альянсу, невіддільно пов'язана з нашою власною безпекою. Ми

рішуче підтримуємо їхні незалежність, суверенітет і територіальну цілісність. Ми активізуємо політичний діалог і співробітництво з державами, які прагнуть вступити до Альянсу, допоможемо їм підвищити стійкість проти зловмисного втручання і розбудувати їхні спроможності... Ми і надалі розвиватимемо партнерство з Боснією і Герцеговиною, Грузією та Україною з метою просування нашої спільної зацікавленості у мирі, стабільності і безпеці на євроатлантичному просторі» [28]. У результаті Мадридський саміт НАТО не відкрив двері для вступу України, однак задекларував готовність повернутися до переговорів щодо механізму вступу України до НАТО після перемоги Києва [29].

Черговий символічний крок Україна зробила 30 вересня 2022 р. подавши заявку щодо вступу в НАТО. Однак процедурно це не має юридичного значення, бо механізм приєднання до організації визначає, що Альянс ініціює вступ. Але таким чином Україна підкреслила свої прагнення стати членом Альянсу. Однак відповідь НАТО була стриманою. Так зокрема 29-30 листопада 2022 р. в Бухаресті на зустрічі міністрів закордонних справ НАТО, де був учасником і Д. Кулеба, було наголошено, про посилення допомоги і підтримки України у відновленні енергетичної інфраструктури, модернізації оборонного сектору та зміцненні довгострокової оперативної сумісності та стриманні майбутньої агресії. Було підкреслено, що Альянс буде надавати допомогу скільки це буде потрібно [30].

Про зміцнення політичних зв'язків між Україною і НАТО і підвищення ступеню інтеграції України до Альянсу свідчить започаткування у 2023 р. Ради Україна-НАТО. Перше засідання Ради відбулося 2 липня 2023 р. у рамках Вільнюського саміту. Тут Україна засідає з усіма державами-членами на засадах рівності. Засідання Ради може скликати як Генеральний секретар, так і окремі країни-учасниці, включаючи Україну, для проведення кризових консультацій [31]. Раду започатковано як один з елементів пакету допомоги, що наближає Україну до НАТО. Цей пакет включає також багаторічну програму допомоги сприяння Збройним Силам України у досягненні ними цілковитої оперативної сумісності зі збройними силами Альянсу. Також він включає підтвердження того, що Україна стане членом НАТО, коли держави-члени погодяться і будуть виконані умови [32].

29 листопада 2023 р. відбулося перше засідання Ради Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ. Метою зібрання стало подальше узгодження спільних дій для сприяння поглиблення відносин між Україною і НАТО та нарощення політичної і практичної підтримки України. Тут було презентовано робочу програму на 2024 р. Згідно програми Україна і НАТО вже нині співпрацюють і ухвалюють спільні рішення на засадах рівності з широкого кола питань, включаючи оперативну сумісність, енергетичну безпеку, інновації, кіберзахист і стійкість. Ці сфери співробітництва будуть розвиватися і надалі. НАТО продовжить надавати Україні невідкладну нелетальну допомогу.

Комплексну програму допомоги перетворено на багаторічну програму, яка сприятиме Україні у перебудові її структур безпеки і оборони й розвитку національної системи стримування і оборони на довгострокову перспективу. Розробляється дорожня карта з метою забезпечення переходу України до цілковитої оперативної сумісності з НАТО. Також розробляються нові проекти у таких галузях, як гуманітарне розмінування, медична реабілітація поранених українських військовослужбовців і військовослужбовиць, а також розвиток оборонно-промислового потенціалу України на основі стратегічного огляду оборонних закупівель [33].

На прохання України чергове засідання Ради Україна-НАТО відбулося 10 січня 2024 р. після нещодавніх повітряних атак Росією мирного населення. Члени Альянсу вже надали Україні великий набір систем ППО та підтвердили зобов'язання посилювати українську оборону і надалі, посилювати ППО України, надавати Україні основну військову, економічну і гуманітарну допомогу на мільярди євро [34].

Важливість підтримки України підкреслив Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг 16 січня 2024 р. на щорічному зібранні Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Він підкреслив, що «підтримка України – не благодійність, це інвестиція в нашу власну безпеку» [35].

У свою чергу Президент України В. Зеленський зустрівся з Генсеком НАТО Є. Столтенбергом. Під час зустрічі вони обговорили підготовку наступного саміту Альянсу у Вашингтоні. Глава держави наголосив, що Україна очікує ухвалення рішень, які наблизять її членство в НАТО [36].

Отже, Україна чітко формулює свої прагнення вступу до НАТО. Нині, коли йде війна за свою територіальну цілісність і незалежність, Альянс зайняв обережну політику побоюючись погроз Кремля. Однак, вже майже два роки як Україна воює, маючи недостатньо ресурсів, але протистоїть Росії, цим самим демонструючи, що агресор не настільки сильний, як створює ілюзію. Союз з Україною буде гарантувати з одного боку безпеку України, а з іншого укріпить цінності Альянсу та зможе повністю знешкодити Росію. Тому НАТО варто переглянути політику щодо місця України в системі європейської та світової безпеки і здійснити рішучі кроки з приєднання її до Альянсу.

Список використаних джерел та літератури

1. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (“The London Declaration”) 05 Jul. 1990 – 06 Jul. 1990. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23693.htm?selectedLocale=uk
2. The Alliance’s New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council 07 Nov. 1991 – 08 Nov. 1991. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=uk
3. Римська декларація сесії ради НАТО про мир і співробітництво 7-8.11.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_011#Text

4. Алексієвєць Л., Алексієвєць М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. № 1. С. 126-142.
5. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека. *Політична думка*. 1997. № 1. С.76–88.
6. Гуменюк Б. Війна Росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/5-2022.pdf>
7. Кудряченко А. Євроатлантичний поступ України та її відносини з Росією. *Україна дипломатична*. Вип. 10. К., 2009. С. 772–786.
8. Палій О. Навіщо Україні НАТО? Київ: Дніпро, 2006. 144 с.
9. Перепелиця Г.М. Україна і НАТО на роздоріжжі. *НАТО ревью*. Літо 2007. URL: <https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/ukrainian/art2.html>
10. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник*. 2023. № 1-2 (27-28). С. 10-20.
11. Троян С. Характер і специфіка пострадянських інтеграційних процесів і Україна. *Історія в рідній школі*. 2016. № 5. С. 25-28.
12. Постанова Верховної ради України «Про Воєнну доктрину України», 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-12#Text>
13. Довідник НАТО. Brussels: Office of Information and Press, 2001. 608 с.
14. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
15. Партнерство заради миру. Рамковий документ, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text
16. Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО. *Матеріали науково-практичного семінару*. Чернівці: БУКРЕК, 2001. 120 с.
17. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text
18. Толстов С. Після «Холодної війни». *Політика і час*. 1999. № 3. С. 9-19.
19. Мелещенко Т., Стоян Т., Цибух В., Карабардін А. Сучасні тенденції міжнародних відносин. *Збірник матеріалів всеукраїнської конференції*. Київ, 2021. 150 с.
20. Путин В. «Об историческом единстве русских и украинцев». URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/page/173>
21. Указ Президента України № 215/2006 Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2152006-3993>
22. Незалежна і суверенна Україна є ключем до євроатлантичної безпеки. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2020/07/08/nezaleyona-suverenna-ukrana-klyuchem-do-vroatlantichno-bezpeki/index.html>
23. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text>
24. Програма комплексної допомоги Україні. URL: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_10/20161017_1610-compreh-ass-package-ukrain.pdf
25. Указ Президента України № 307/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3072021-39461>
26. Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
27. Концепція зовнішньої політики України. *Експертні рекомендації*. 2020. С. 12-14.
28. Стратегічна концепція НАТО – 2022. URL: <https://cutt.ly/n1zFksD>

29. Результати Мадридського саміту НАТО 29-30 червня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-cherვნya>
30. Statement by NATO Foreign Ministers. Bucharest, 29-30.11.2022. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm?selectedLocale=en
31. Відносини з Україною. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm
32. Рада Україна – НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm?selectedLocale=uk
33. Заява Ради Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ. Видана за підсумками засідання, яке відбулося 29 листопада 2023 року у Брюсселі. URL: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_220818.htm?selectedLocale=uk
34. Засідання Ради Україна – НАТО, союзники обіцяють більше систем ППО. 10.01.2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221643.htm?selectedLocale=uk
35. Генеральний секретар НАТО на Всесвітньому економічному форумі: «Підтримка для України – не благодійність; це інвестиція в нашу власну безпеку» 15-17.01.2024. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_221715.htm?selectedLocale=uk
36. У Давосі Президент зустрівся з Генеральним секретарем НАТО 16.01.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/last?date-from=21-01-2023&date-to=21-01-2024&page=2>

References

1. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (“The London Declaration”) 05 Jul. 1990 – 06 Jul. 1990. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23693.htm?SelectedLocale=uk [In English].
2. The Alliance’s New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council 07 Nov. 1991 – 08 Nov. 1991. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=uk [In English].
3. Rym's"ka deklaraciya sesiyi rady NATO pro myr i spivrobotnyctvo 7-8. 11. 1991. [Online]. Available from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_011#Text [In Ukrainian].
4. Aleksiiyevets, L., Aleksiiyevets, M. (2020). Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: istorychnyi aspekt. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, pp. 126-142. [In Ukrainian].
5. Horbulin, V. (1997). Natsionalna bezpeka Ukrainy ta mizhnarodna bezpeka. *Politychna dumka*, 1, pp. 76–88. [In Ukrainian].
6. Humenyuk, B. Vijnna Rosiyi proty Ukrayiny: yiyi vplyv na rehional"ni ta hlobal"ni procesy. [Online]. Available from: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/5-2022.pdf> [In Ukrainian].
7. Kudriachenko, A. (2009). Yevroatlantychnyi postup Ukrainy ta yii vidnosyny z Rosiieiu. *Ukraina dyplomatychna: Naukovyi shchorichnyk*, 10, pp. 772–786. [In Ukrainian].
8. Palij, O. (2006). *Navischo Ukraini NATO?* Kyiv: Dnipro. [In Ukrainian].
9. Perepelycia, G. (2007). Ukraina i NATO na rozdorizhzhzi. *NATO revyu*. [Online]. Available from: <https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/ukrainian/art2.html> [In Ukrainian].
10. Todorov, I. (2023). Ukraina – NATO: suchasnyj stan vidnosyn i perspektyvy. *Mizhnarodnyj naukovyj visnyk*, 1-2 (27-28), pp. 10-20. [In Ukrainian].
11. Troyan, S. (2016). Kharakter i specyfika postradyans"kykh intehracijnykh procesiv i Ukrayina, *Istoriya v ridnij shkoli*, 5, pp. 25-28. [In Ukrainian].
12. Postanova Verkhovnoyi rady Ukrayiny “Pro Voyennu doktrynu Ukrayiny”. (1993). [Online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-12#Text> [In Ukrainian].
13. *Dovidnyk NATO*. (2001). Brussels: Office of Information and Press. [In Ukrainian].

14. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrainy "Pro osnovni napryamy zovnishn"oyi polityky Ukrainy". (1993). [Online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> [In Ukrainian].
15. Partnerstvo zarady myru. Ramkovyj dokument. (1994). [Online]. Available from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text [In Ukrainian].
16. Problemy prykordonnykh rehioniv u konteksti rozshyrennya NATO. (2001). *Materialy naukovopraktychnoho seminaru*. Chernivci: BUKREK. [In Ukrainian].
17. Khartiya pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoyu ta Orhanizaciyeyu Pivnichno-Atlantychnoho dohovoru. (1997). [Online]. Available from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text [In Ukrainian].
18. Tolstov, . (1999). Pislya "Kholodnoyi vijn". *Polityka i chas*, 3, pp. 9-19. [In Ukrainian].
19. Meleshchenko, T., Stoyan, T., Cybukh, V., Karabardin, A. (2021). Suchasni tendenciyi mizhnarodnykh vidnosyn. *Zbirnyk materialiv vseukrayins"koyi konferenciyi*. Kyiv. [In Ukrainian]
20. Putyn, V. "Ob ystorycheskom edynstve ruskyyh y ukrayncev". [Online]. Available from: <http://kremlin.ru/events/president/news/page/173> [In Russian].
21. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 215/2006 Pro Nacional"nu systemu koordynaciyi spivrobotnytva Ukrainy z Orhanizaciyeyu Pivnichnoatlantychnoho dohovoru. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/documents/2152006-3993> [In Ukrainian].
22. Nezalezha i suverenna Ukraina ye klyuchem do yevroatlantychnoyi bezpeky. [Online]. Available from: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2020/07/08/nezaleyona-suverenna-ukraina-klyuchem-do-vroatlantichno-bezpeki/index.html> [In Ukrainian].
23. Zakon Ukrainy Pro vnesennya zmin do deyakyx zakoniv Ukrainy shhodo vidmovy Ukrainy vid zdijsnennya polityky pozablokovosti. [Online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text> [In Ukrainian].
24. Prohrama kompleksnoyi dopomohy Ukraini. [Online]. Available from: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_10/20161017_1610-compreh-ass-package-ukrain.pdf [In Ukrainian].
25. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 307/2021 Pro rishennya Rady nacional"noyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 4 chervnya 2021 roku "Pro nevidkladni zaxody shhodo pohlyblennya intehraciyi Ukrainy do Orhanizaciyi Pivnichnoatlantychnoho dohovoru". [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/documents/3072021-39461> [In Ukrainian].
26. Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm [In English].
27. Koncepciya zovnishn"oyi polityky Ukrainy. (2020). *Ekspertni rekomendaciyi*, pp. 12-14. [In Ukrainian].
28. Strategichna koncepciya NATO – 2022. [Online]. Available from: <https://cutt.ly/n1zFksD> [In Ukrainian].
29. Rezul"taty Madryds"koho samitu NATO 29-30 chervnya. [Online]. Available from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-chervnya> [In Ukrainian].
30. Statement by NATO Foreign Ministers. Bucharest, 29-30.11.2022. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm?SelectedLocale=en [In English].
31. Vidnosyny z Ukrainoyu. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm [In Ukrainian].
32. Rada Ukrainy – NATO. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm?selectedLocale=uk [In Ukrainian].
33. Zayava Rady Ukrainy-NATO na rivni ministriv zakordonnykh sprav. Vydana za pidsumkamky zasidannya, yake vidbulosya 29 lystopada 2023 roku u Bryusseli. [Online]. Available from: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_220818.htm?selectedLocale=uk [In Ukrainian].

34. Zasadannya Rady Ukrayina – NATO, soyuznyky obicyayut" bil"she system PPO. 10.01.2024. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221643.htm?selectedLocale=uk [In Ukrainian].
35. Heneral"nyj sekretar NATO na Vsesvitn"omu ekonomichnomu forumi: "Pidtrymka dlya Ukrayiny – ne blahodijnist"; ce investyciya v nashu vlasnu bezpeku" 15-17.01.2024. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_221715.htm?selectedLocale=uk [In Ukrainian].
36. U Davosi Prezydent zustrivysya z Heneral"nym sekretarem NATO 16.01.2024. [Online]. Available from: <https://www.president.gov.ua/news/last?date-from=21-01-2023&date-to=21-01-2024&page=2> [In Ukrainian].

Meleshchenko T. Ukraine-NATO: Problems and Prospects of Partnership.

The article contains an overview of the evolution of Ukraine-NATO relations from the beginning of our state's independence to the present. The author made an attempt to identify and characterize the main periods of the formation of Ukraine-NATO relations, to identify the key problems of partnership development. It is noted that at the beginning of independence, Ukraine chose a neutral and non-aligned status, and then declared multi-vectorism as the basis of foreign security policy, which was a historically determined necessity in the transition period. At that time, Ukraine remained in the field of interests of Russia, which sought to restore its position in the post-Soviet space, and therefore did not have the opportunity to fully integrate into the Euro-Atlantic structures.

Due to the difficult geopolitical situation, Ukraine was forced to maneuver between the East and the West in order to establish itself in the international field and take its place in the European security architecture. In the 1990s, Ukraine-NATO relations developed quite briskly, but not enough for Ukraine to become a NATO member. However, Ukraine managed to gain the status of a special partner, which subsequently contributed to the deepening of bilateral relations.

In the 2000s, Ukraine-NATO relations first intensified, and after Yanukovich came to power, Ukraine's Euro-Atlantic integration was suspended. The situation changed after the Revolution of Dignity, when pro-European democratic forces came to power. Further policy is aimed at deepening Ukraine's relations with the Alliance. Ukraine has finally decided on its course, but the necessary conditions must be met for successful integration. Also, for its part, NATO should conduct a more targeted policy regardless of Russia, which is not as strong as it has created an image of itself through propaganda. Ukraine receives the undisputed support of the Alliance, but, unfortunately, this is not enough to end the war and restore territorial integrity. Ukraine's accession to NATO would guarantee Ukraine's security on the one hand, and strengthen the Alliance's values on the other. Therefore, NATO needs more determination in Ukraine's accession to the Alliance.

Keywords: *Ukraine, NATO, security, defense, politics, strategic partnership, Euro-Atlantic integration.*